MERKINĖ

Džiugas Brazaitis

Tyrinėjimai Merkinės senamiestyje

2005 m., projektuojant kelio Merkinė–Leipalingis rekonstrukcijos darbus, buvo atlikti žvalgomieji archeologiniai tyrinėjimai lietaus kanalizacijos įrenginių vietose. Tyrimų metu Merkinės senamiestyje dviejose vietose buvo rastas kultūrinis sluoksnis su XVII–XIX a. archeologiniais radiniais (žr. *ATL 2005 metais*, V., 2006, p. 255–256). 2007 m. rugpjūčio mėnesį tose vietose (1 pav.) buvo atlikti archeologiniai tyrimai.

1 pav. 2007 m. tyrimų vietos Merkinės senamiestyje. Perkasos: 1 – Seinų gatvėje; 2 – Jagmino gatvėje. Dž. Brazaičio brėž.

Fig. 1. The 2007 excavation sites in Merkinė old town. The trenches on: 1 – Seinų street; 2 – Jagmino street.

Pirmoji perkasa iškasta į P nuo sklypo **Seinų g. 34,** Nemuno terasos iškyšulyje, priešais automobilių stovėjimo aikštelę, įrengtą Merkinės piliakalnio lankytojams. Terasa yra 81–80 m aukštyje nuo jūros lygio, maždaug 8 m aukštyje nuo dabartinės Nemuno vagos. Tyrimų vietoje yra suprojektuotas lietaus kanalizacijos valymo įrenginys. Ankstesnių žvalgomųjų tyrimų metu buvo rastas maišyto grunto sluoksnis, kuriame aptikta gyvulių kaulų ir XVIII–XX a. datuojamos keramikos.

Iškasta stačiakampė 8x10 m dydžio perkasa, kurios bendras plotas buvo 80 m^2. Visame perkasos plote rastas 1,4–1,65 m storio maišyto grunto sluoksnis, kuriame pasitaikė archeologinių radinių – keramikos, gyvulių kaulų, stiklo, metalo ir titnago. Sprendžiant pagal radinius, maišytas grunto sluoksnis susiformavo XVIII a. pabaigoje – XX a. pradžioje eroduojant Nemuno šlaitui. Istoriniuose Merkinės žemėlapiuose šioje vietoje pažymėti daržai. Šlaito erozijos procesas buvo pristabdytas per terasą nutiesus Merkinės–Leipalingio kelią.

Radiniai į maišyto grunto sluoksnį pakliūdavo iš netoliese stovėjusių sodybų. Didžiąją daugumą sluoksnio radinių sudarė buitinė keramika ir gyvulių kaulai. Sluoksnyje visiškai nebuvo koklių, beveik nerasta stalo indų šukių, aptikta labai nedaug stiklo radi-

nių. Tai, kad kultūriniame sluoksnyje praktiškai nebuvo miesteliams būdingų radinių, rodo, kad Merkinės miestelio pakraštyje žmonės laikėsi kaimiško gyvenimo būdo. Tarp radinių iš maišyto grunto pasitaikė ir kelios ankstyvesnės keramikos šukės, taip pat rasta ir keletas akmens amžiaus skelčių ir nuoskalų. Nemuno ir Merkio pakrantėse ties Merkine gausu akmens amžiaus stovyklaviečių, nenuostabu, kad ir šioje vietoje pasitaikė keli titnago radiniai. Nukasus maišytą gruntą pasiektas nejudintas smėlio sluoksnis – įžemis. Smėlyje jokių objektų, kuriuos būtų galima sieti su žmogaus veikla, neaptikta.

Antroji vieta tyrinėta Merkinės miestelio centre, sklype **Jagmino g. 2.** Tyrinėta vieta, kurioje numatoma įrengti lietaus kanalizacijos šulinį. Iškasta 42 m^2 dydžio perkasa, kurioje rastas vidutiniškai 1,1 m storio kultūrinis sluoksnis. Viršutiniuose perkasos horizontuose atidengtas akmeninis Jagmino gatvės grindinys ir XIX–XX a. mūrinio pastato pamatai, kurie buvo sukrauti iš tarpusavyje nesurištų lauko akmenų. Aplink pamatus rastas kultūrinis sluoksnis su persimaišiusiais įvairių laikotarpių radiniais, kurių seniausi datuojami XVI a. antrąja puse. Rasta plokštinių (2–3 pav.) ir puodyninių koklių fragmentų, buitinės keramikos šukių, gyvulių kaulų, geležinių vinių ir kitų miestelių senamiesčiams būdingų radinių.

0,9–1,2 m gylyje pasiektas įžemis – geltonas smėlis. Įžemyje išryškėjo kelios stulpavietės, medinio pastato sienos liekanos ir nedidelė ūkinė duobė, kurioje aptikta XV–XVI a. būdingos buitinės keramikos.

Tyrimai parodė, kad Merkinės miestelio dalis aplink Rotušės aikštę nuo XV–XVI a. buvo užstatyta mediniais pastatais. Pagal istorinius duomenis, netoli tyrimų vietos yra stovėjusi pusiau mūrinė Domininkonų bažnyčia ir vienuolynas, kurie sunyko XIX a. pirmojoje pusėje. Greta jų šaltiniuose minimos senos medinės parduotuvės. XIX a. pabaigoje ar

0 5 cm

2 pav. XVI a. antros pusės koklis. Dž. Brazaičio nuotr.

Fig. 2. A stove tile from the second half of the 16th century.

0 5 cm

3 pav. Plokštiniai kokliai. Dž. Brazaičio nuotr.

Fig. 3. Stove tiles.

XX a. pradžioje buvo pastatytas mūrinis pastatas, stovėjęs iki II Pasaulinio karo.

Kasinėjimų metu taip pat stebėti žemės kasimo darbai, vykę keičiant susidėvėjusias komunikacijas Seinų ir Vilniaus gatvėse. Atkastose tranšėjų sienelėse Merkinės miestelio centrinėje dalyje kai kur pastebėti kultūriniai sluoksniai. Seinų g. pradžioje užfiksuotas nesuardytas apatinis kultūrinio sluoksnio horizontas su XVI a. būdinga keramika. Turgaus aikštėje po asfalto danga yra likęs aikštės akmenų grindinys, po kuriuo yra susidaręs maždaug 80 cm storio kultūrinis sluoksnis su pavieniais radiniais. Pagal aptiktus radinius sluoksnis tiksliau nedatuojamas, tačiau tikėtina, kad kultūrinis sluoksnis turgaus aikštėje pradėjo formuotis nuo XV a.

Tyrinėjimai Merkinėje parodė, kad miestelyje, ypač jo centrinėje dalyje, yra išlikę archeologiniu požiūriu vertingi kultūriniai sluoksniai, kurių tyrimai suteikia naujų duomenų Merkinės raidos istorijai.

The excavation in Merkinė old town

In 2007 an excavation was conducted at planned storm drain sites in Merkinė old town. 2 areas (80 m^2 and 42 m^2) were excavated (Fig. 1). A mixed soil layer, which was up to 1.6 m thick and contained 18th–20th-century finds, was discovered in area 1 on Seinų street. Several Stone Age flint finds were also discovered. The layer was created on the edge of Merkinė in former gardens through the rapid erosion of the banks of the river Nemunas.

Area 2 was excavated on Jagmino street in the central part of the town. A cultural layer, which was up to 1.1 m thick and contained finds from various periods, the earliest of which dates to the second half of the 16th century (Figs. 2–3), was discovered. Traces of wooden buildings and a small rubbish pit with 15th–16th-century finds were discovered under the cultural layer. The foundation of a building from a later period was also unearthed.

In monitoring the utility line replacement work in the centre of Merkinė, a 16th-century cultural layer was recorded.

PANEVĖŽYS

Alfreda Petrulienė

Žvalgomieji tyrinėjimai Panevėžio miesto Laisvės aikštės Š dalyje

Vykstant Panevėžio Laisvės aikštės (L23) Š dalies rekonstrukcijai, kurią finansavo miesto savivaldybė, 2007 m. liepos mėnesį tarpininkaujant KPD Panevėžio teritoriniam padaliniui, laikinai sustabdžius ir sulėtinus statybų darbus, joje vykdyti archeologiniai žvalgomieji tyrinėjimai. Archeologiniai tyrinėjimai buvo atlikti bendrame 95 m^2 plote, teritorijose, kur buvo spėjamos senųjų pastatų pamatų liekanos šios aikštės V ir R pakraščiuose, kur planuota pastatyti paminklą Panevėžio dramos teatro režisieriui Juozui Miltiniui (1907–1994 m.) ir rekonstruojamos teritorijos centre, kur grunto paviršiaus lyginimo metu atsidengė XX a. pradžios inžinerinio įrenginio vandeniui nutekėti (kolektoriaus) liekanos.

Panevėžio įkūrimas siejamas su pirmą kartą istoriniuose šaltiniuose paminėta 1503 m. data. Miestas palaipsniui plėtėsi abiejose Nevė-